

Ткачук Ю. В.,
кандидат політичних наук,
доцент кафедри політичних наук і права
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»
м. Одеса, Україна

ТРУДОВА МІГРАЦІЯ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ: ВИКЛИКИ, СУТНІСТЬ І СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ

Найбільш масовим і значущим для України міграційним потоком є трудова міграція громадян за кордон. Завдяки отриманій за часів незалежності свободи пересування в умовах непростих економічних обставин, низьких заробітних плат робота за кордоном стала для багатьох українців стратегією виживання та підвищення добробуту своїх сімей. Вона є потужним соціальним амортизатором, чинником зменшення бідності, напруги на ринку праці, джерелом значних валютних надходжень, але, водночас, несе ризики втрати частини необхідного для розвитку країни трудового та інтелектуального потенціалу.

З метою оцінки масштабів трудової міграції українців за кордон, Державною службою статистики України в 2008, 2012, 2017 роках по всій території України при обстеженнях економічної активності населення, що охоплюють понад 20 тис. домогосподарств, застосовувався спеціальний модуль, спрямований на вивчення зовнішньої трудової міграції [1]. Екстраполяція отриманих результатів на все населення дала змогу оцінити чисельність трудових мігрантів, тобто громадян, які хоча б раз упродовж періоду спостереження (2,5 років в 2012 та 2017 роках) виїжджали за кордон з метою працевлаштування або працювали за кордоном на момент опитування [1].

Обстеження Держстату, однак, не охоплювало осіб, які не поверталися в Україну в період спостереження. Інформація про

відсутніх надавалася членами домогосподарств, які виїхали всією сім'єю. У зв'язку з цим отримані дані стосуються переважно осіб, які здійснюють тимчасові поїздки на роботу за кордон, а також тих, хто працює за кордоном тривалий час, проте має сім'ю в Україні, періодично навідується додому.

Основна цінність обстежень у тому, що вони дають змогу з'ясувати якісні характеристики трудової міграції в Україні, а також, завдяки періодичному проведенню по всій території країни, тенденцій її розвитку. Згідно з даними Держстату, основними країнами призначення українських працівників – мігрантів є сусідні країни Росія, Польща, Чехія, Угорщина, а також країни Південної Європи (Італія, Іспанія, Португалія) [1].

Порівняння результатів 2008, 2012 та 2017 років показує, що поступово розподіл мігрантів за країнами призначення змінювався: частка Росії скорочувалася, а європейських країн, передусім Польщі, зростала [1].

Саме Польща на сьогодні є основною країною призначення трудових мігрантів з України, що обумовлено потребами ринку праці країни, сприятливим для тимчасового (до 6 місяців упродовж року) працевлаштування іноземців законодавством, територіальною та культурною близькістю.

За даними 2017 р., понад 2/3 мігрантів (70,7%) – чоловіки, що в цілому відповідає результатам попередніх обстежень (2012 р. – 65,6%), однак свідчить про деяке збільшення чоловічої міграції. Опитування українських мігрантів, проведені останніми роками в Польщі та Чехії, дають підстави твердити, що збільшення частки чоловіків пов'язане не лише із потребами ринку праці країн призначення (будівництво, транспорт), а й виїздом за кордон внаслідок воєнних дій на Сході України.

За віковими групами мігранти чоловіки розподілені в цілому рівномірно за деяким переважанням осіб 40–49 років (24%).

Разом з тим, жінки починають виїжджати на роботу за кордон пізніше за чоловіків, проте продовжують працювати за межами Батьківщини навіть досягнувши передпенсійного чи пенсійного віку. Більшість жінок-мігранток старші за 40 років, а третина з них старші 50 років [1].

Трудова міграція нерівномірно охопила територію країни. За даними 2017 р., 69,4% тих, хто виїжджав на роботу за кордон, рекрутувалися з числа мешканців західних областей. Це дещо менше, ніж в 2012 р. коли вони становили 72,4%. Частка вихідців із Заходу скоротилася за рахунок жителів Центру країни, які становили 9,2% мігрантів, тоді як в 2012 р. лише 3%.

Вихідців з Півдня в 2017 р. було 8,6%, Сходу 6,3%, Півночі – 6% [2].

Зміни в географічному походженні заробітчан крім іншого пов'язані з військовим конфліктом на Сході країни. Так, згідно з даними дослідження, проведеного Національним банком Польщі у 2016 році, серед українських мігрантів, які вперше прибули до Польщі у 2014 та 2015 роках 28,4% були зі східної частини країни. Натомість до 2014 р. частка вихідців з цього регіону становила лише 6,3% [1].

Україні вкрай необхідно зберегти свій людський, науково-освітній потенціал. Зупинити втік працездатного економічно активного населення можна, лише забезпечивши створення умов для ефективного його використання. Такими умовами є високопродуктивні робочі місця, на яких випускають конкурентоздатну продукцію, що користується попитом на внутрішньому і світовому ринках. Тому міграційна політика має розроблятися разом зі стратегією соціально-економічного розвитку країни на основі системного і комплексного підходу, спрямований на створення привабливого інвестиційного клімату, відновити довіру до влади, ефективного використання людського потенціалу, забезпечення високих стандартів життя.

Особливістю трудової міграції працездатного населення України в сучасних умовах є зміна вектору трудовіграційних процесів на користь європейських країн, зумовлена геополітичними змінами, відкритістю національної економіки, лібералізацією вікового контролю, посиленням євроінтеграційних процесів.

Це вимагає посилення взаємодії з країнами-членами Європейського Союзу у створенні сприятливих умов для легалізації українських трудових мігрантів, активізація співробітництва у сфері прикордонного контролю, управління процесами законної міграції, сприяння зворотній міграції, захист прав трудових мігрантів [2].

Дослідження сучасного етапу міжнародного руху робочої сили в Україні дає підстави стверджувати, що оптимізації державної міграційної політики повинна передбачати: пом'якшення впливу факторів які активізують зовнішню трудову еміграцію; розширення можливостей легального працевлаштування українських громадян за кордоном; забезпечення належного правового і соціального захисту українських трудових мігрантів у країнах прийому, стимулювання надходження міграційного капіталу (валютних переказів) в Україну; сприяння поверненню українських заробітчан на Батьківщину та створення умов для їх якнайшвидшої продуктивної інтеграції в українське суспільство: залучення іноземної робочої сили відповідної якості у достатній кількості з урахуванням потреб економіки і поточної демографічної ситуації в державі; протидія нелегальним потокам міжнародної трудової міграції [2].

Пропозиції та рекомендації щодо оптимізації національної міграційної політики:

- орієнтувати всю стратегію розвитку економіки України на створення нових робочих місць;
- підтримати потенціал ефективно керованої циркулярності трудової міграції шляхом скоординованих дій на міжнародному,

національному та субнаціональному рівнях зосередити увагу на розумінні циркулярності трудової міграції, залученні переказів трудових мігрантів;

– підтримати розширення і поглиблення українського ринку фінансового посередництва у відповідності до практики трудових мігрантів та їхніх цілей;

– розробити й затвердити «національний план дій щодо міграції й розвитку в Україні», в якому буде викладено дорожню карту з включення міграції в планування розвитку в Україні.

Міграційна політика розвинених країн спрямована на залучення іммігрантів, в т. ч. українців, що сприяє збільшенню міграції.

Література:

1. Малиновська О. А. Трудова міграція громадян України за кордон: виклики та шляхи реагування. Національний інститут стратегічних досліджень, серпень 2018. С. 2–16.
2. Федоренко О. М. Сутність і сучасні тенденції міжнародної трудової міграції. Науковий вісник УМО. Економіка та управління. Вип. 2. 2016. С. 7–13.